

ՀԱՅԷՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄՍՑ
ՊԵՏՈՒԾՆԱ-ՄԵԹՈԳԱԿԱՆ ՍԵԿՏՈՐ

375

Հ-11

Ա. ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԴՊՐՈՑԻ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

I ԴՐԱԿ

1. Հայոց լեզու
2. Ռուսաց լեզու
3. Մաթեմատիկա

7

13.02.2013

375
2-11.

պ

MAR 2010

Հ Ս Խ Հ Լ ՈՒ Ս Ժ ՈՂ Կ ՈՄ Ա Ց

ՈՒՍՈՒՄՆԱ-ՄԵԹՈՂԱԿԱՆ ՍԵԿՏՈՐ

Ա. ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԴՊՐՈՑԻ Ծ Ր Ա Գ Ր Ե Ր Ը

1007
33409

Ի ՊՐԱԿ

1) Հայրաց լեզու 2) Ռուսաց լեզու 3) մատենադարան

ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԴԱՐՈՑԻ ՆՈՐ
ԾՐԱԳՐՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՊԵՏՏՐՈՍԻ ՖՊՈՐԱՆ
ՊԼԱՎԼԻՏ 7065 (Բ)
Հ.ՄՏ. № 20.7
ՊԱՏՎԵՐ 166
ՏԻՂԱԺԸ 3000

Համկ (բ) Կ Կենտկոմի անպատեմբերի Ե-ի պատ-
ժական վորոչումը տարրական և միջնակարգ դպրոց-
ների մասին նոր եջ և բաց անում մեր դպրոցական տե-
խատանքների հետագա զարգացման, ինչպես և դրա
հետ կապված՝ ծրագրա-մեթոդական աշխատանքների
բնագավառում: Կենտկոմը նշելով այն նյութականը,
վորը մեր դպրոցն առանձնապես վերջին տարիներում
ունեցել և հատկապես պարտուսի և պոլիտեխնիկացի-
այի ասպարիզում, «դպրոցի արմատական թերաթյունը
գտնում և նրանում, վոր ուսուցումը դպրոցում չի տա-
լիս բավարար ծավալի հանրակրթական գիտելիքներ և
անբավարար ձևով և լուծում տեխնիկումների ու
ֆարձրագույն դպրոցի համար միանգամայն գրադետ
մարդիկ պատրաստելու խնդիրը, մարդիկ, վորոնք լավ
տիրապետելին գիտությունների հիմունքներին (Ֆի-
զիկա, քիմիա, մաթեմատիկա, մայրենի լեզու, աշ-
խարհագրություն և այլն): Դրա հետևանքով դպրոցի
պոլիտեխնիկացումը մի շարք դեպքերում ստանում և
ձևական բնույթ և չի պատրաստում սոցիալիստի բազ-
մալ-դմանի զարգացած շինարարներ, վորոնք կարող
դանան կապակցել տեսությունը պրակտիկային և տի-
րապետեն տեխնիկային:

Ամեն մի փորձ, վորի նպատակը կլինի դպրոցի
պոլիտեխնիկացումն անջատել գիտությունների և մա-
նավանդ ֆիզիկայի, քիմիայի ու մաթեմատիկայի ուս-
տեմատիկ և հիմնովին յուրացումից, — վորպիսի ա-
ռարկաների դասավանդումը պետք և կատարվի խստիվ
վորոչված և խնամքով մշակված ծրագրերի ու ուսման
պլանների հիման վրա և կիրառվի համաձայն խստիվ

առհամանգած դասացուցակներին — վոչ այլ ինչ է, քան պրոֆեսիոնալական դպրոցի գաղափարի ամենակոպիտ աղագայտում: — Եկոմունիստ կարելի չէ դառնալ միայն այն ժամանակ, յերբ կհարստացնես հիշողությունդ այն բոլոր գիտելիքներով, վոր մշակել ե մարդկությունը» (Լենին):

Կենսոկոմի վորոշման այս կետն անխնա հարվածում ե նրանց, ովքեր տեսականում ու գործնականում անց ելին կացնում հակալենինյան՝ «դպրոցի մահացում» քաղաքականությունը, ովքեր ցանկանում եյին քաղոցը վերածել գործարանի կամ կոլխոզի մի ցեխի, վորի բացառիկ նպատակը տվյալ արտադրության արդիֆրոնտայինների կատարումն ե և վորտեղ գիտելիքներին փշրանքները տրվում են այն չափով, վորչափով դա հարկավոր ե տվյալ արտադրական ու հասարակական աշխատանքը, տվյալ կոնկրետ գործը, պրոյեկտը փաստարկու համար: Սրա հետևանքն ե հանդիսանում օրտեմատիկ և խորացրած գիտելիքների անտեսումը, պոլիտեխնիզմի ձևական կիրառումը:

Դպրոցը վոչ մի դեպքում չկտրելով սոցիալիստական շինարարությունից, հասարակական ու արտադրական աշխատանքներից, — ընդհակառակն՝ այդ աշխատանքների բովանդակությունը և կազմակերպումը դնելով ավելի բարձր վորակական առտիճանի վրա, կենսոկոմը միաժամանակ հրահանգում ե. «ուսուցման իրան արտադրողական աշխատանքի հետ անհրաժեշտ և անցկացնել այնպիսի հիմքի վրա, վորպեսզի աշակերտների մոլջ հասարակական արտադրական աշխատանքը յենթարկված լինի դպրոցի ուսումնական և դաստիարակական նպատակներին»:

Կենսոկոմի կողմից մատնանշված՝ մեր դպրոցի արմատական քերուքյան (անբավարար ծավալի հանրակրթական գիտելիքներ) հիմնական պատճառներից մեկը, — դա թեթևամիտ մեթոդական պրոֆեսիոնալությունը, գործնականում նախորդը չստուգված մեթոդներին մասսայական գործադրումն ե. մի հանգամանք,

վոր սուանձնապես ցայտուն կերպով վերջին ժամանակներս հանդես յեկավ այսպես կոչված «պրոյեկտների մեթոդ» կիրառման միջոցին: «Կպրոցի մահացումն» հակալենինյան տեսությունից բղխող փորձերը՝ ամբողջ դպրոցական աշխատանքի հիմք դարձնել այսպես կոչված «պրոյեկտների մեթոդը», փաստաբեն տանում են դեպի դպրոցի կործանումը:

Կենսոկոմի կողմից խարաղանկող «մեթոդական պրոֆեսիոնալության» և հատկապես պրոյեկտների մեթոդին վերջին տարիներս խոշոր տուրք ե տվել ու Խ. Հայաստանի Լուսժողկոմատը և հատկապես նրա ուսումնամեթոդական սեկտորը, վորը հրահանգելով այդ մեթոդը, վորպես պոլիտեխնիզական դպրոցի լավագույն մեթոդ, — 1930/31 ուսումնական տարվա համար հրատարակված՝ I⁰ դպրոցի ծրագրերը կազմել ե պրոյեկտների մեթոդի հիման վրա. նույն ձևով ելին կազմված և 1931/32 ուսումնական տարվա I աստիճանի դպրոցի ծրագրերը, վորոնց հրատարակումը կենսոկոմի սեպտեմբերի 5-ի վորոշումից հետո ժամանակին դադարեցվեց: Դժբախտաբար հնարավոր չեղավ տեղերում մինչև այժմ գործադրվող և պրոյեկտների մեթոդի հիման վրա կազմված ծրագրերը անմիջապես փոխարինել կենսոկոմի վորոշման վորով կազմված նոր ծրագրերով: Թեպետ տեղերին հրահանգված ե յեղել աշխատանքների ընթացքում հրաժարվել ծրագրերի կառուցման պրոյեկտների մեթոդի սկզբունքից և ուժեղացնել սիստեմատիկ գիտելիքների դաստիճանողումը, — բայց այդպես վարվելու համար տեղերին դժբախտաբար համարյա վոչ մի մատերիալ և տեխնիկականություն չենք տվել:

Միանգամայն հասկանալի չէ, վոր այս ծրագրերը ստացվելուն պես անմիջապես պետք ե մի կողմ նետվել 1930/31 թվի ծրագրերը, և աշխատանքները վերակառուցվեն համաձայն սույն ծրագրերի:

Ինչ վերաբերում է պրոյեկտների մեքուսին, կտրուկանալն սկսեց և հրաժարվել պրոյեկտների մեթոդի մասնաշաղկապ կիրառումից և այն դպրոցական վաղ աշխատանքների հիմք դարձնելուց. սա դեռ չի նշանակում, վեր պրոյեկտների մեթոդն ամբողջովին, անդամ վորպես փորձ, մենք փորոշ տեղերում և դեպքերում կարող ենք կիրառել. մենք անվերապահորեն պետք և դեն չպրտենք, վորպես կենսական սեպտեմբերի 5-ի վորոշումն անպայմանորեն հակասող, — պրոյեկտների մեթոդի 2 հիմնական սկզբունք, վորոնք կազմում են այդ մեթոդի 2 սյուները. «բոլոր դեպքերում և անպայմանորեն պետք և հրաժարվել պրոյեկտների մեթոդի այն սկզբունքից, ըստ վորի դպրոցական փոքր աշխատանքներն ու պարապմունքները յենթարկվում են այն կամ այն հասարակական ու արտադրական աշխատանքը կատարելու պահանջներին և այդպիսով փաստորեն դարձնել տանում և դեպի քայքայում, — հրաժարվելով դպրոցի վորոշակի ծրագրերից, դասաշրջակից և այլն: Վճռականորեն դեն պիտի չպրտել նաև պրոյեկտների մեթոդի այն սկզբունքը (սերտորեն կապված է-ի հետ), ըստ վորի դպրոցում արվող բոլոր տեսական գիտելիքները պետք և անմիջապես կրթվեն ու ուսմանը դեր խաղան աշակերտների կողմից կատարվող այն կամ այն արտադրական ու հասարակական աշխատանքի համար: Կտրականապես հրաժարվելով պրոյեկտների մեթոդից, վորպես դպրոցական փոքր աշխատանքները կազմակերպող սխոտներից — դպրոցական աշխատանքների վորոշ ուղղվելուում ու մոմենտներում կարելի չե կիրառել պրոյեկտների մեթոդի վորոշ մեթոդական ու կազմակերպական երեմենտներ, ինչպես որինակ՝ աշակերտների կողմից աշխատանքի ծրագրման, դրա կատարման ստուգման սկզբունքը, վորոշ դեպքերում հասարակական ու արտադրական աշխատանքների ու վորոշ տեսական գի-

տելիքների, հանրակրթական դիպլոմներին անմիջական կապակցության խնդիրը, մի պայմանով միայն չեթե այդ կապը բռնադրուսիկ չե և չի վնասում հանրակրթական ստաբիլիտետի «սխոտեմատիկ և հիմնովին լուրացման» (Համահայտատանյան 1 պոլիտեխնիկական համադրումարի վորոշումներից):

Այսպիսով փաստորեն պրոյեկտների մեթոդից շատ քիչ բան է մնում, այդ մեթոդն իրապես, վորպես այդպիսին, դադարում է գոյություն ունենալուց:

Կենսական սեպտեմբերի 5-ի վորոշման հետևանքով անհրաժեշտորեն պետք է վերանայման յենթարկվեր և կոմպլեքսային պատկերացումն խնդրել, հետևապես և 1 աստիճանի դպրոցների ծրագրերի կառուցման կոմպլեքսային սկզբունքը: Կենսական սեպտեմբերի 5-ի վորոշման մեջ տեղում է. «Առաջարկել դաշնակից հանրապետությունների Լուստոգիմատներին անմիջապես կազմակերպել ծրագրերի գիտական ծրագրիստական մշակում, այդպիսի ծրագրերով ապահովելով սխոտեմատիկա գիտելիքների ճշտիվ վորոշված գումարը (մայրենի լեզու, մաթեմատիկա, ֆիզիկա, քիմիա, աշխարհագրություն, պատմություն)»:

Իսկ «սխոտեմատիկա գիտելիքների ճշտիվ վորոշված գումար» տալ հնարավոր չե փոշ միայն պրոյեկտների մեթոդի, այլև կոմպլեքսային սխոտեմատիկա մասնակցում, վորոշում, կոմպլեքսային սխոտեմատիկային այն է, վորպես դպրոցում տրվող գիտելիքներն անմիջապես յենթարկվեն տվյալ կոմպլեքս մաթեմատիկա լուստարման, մշակման, տվյալ կոմպլեքս դործի կատարման: Անկախ նրանից՝ կոմպլեքս մնում էր «նստակյաց» դաս ուսուցողական կոմպլեքս, թե դա արտադրական ու հասարակական աշխատանքի միջոցով վեր էր անվում կոմպլեքս-դործի, կոմպլեքս-պրոյեկտի, — բոլոր դեպքերում էլ Ժխտվում է «չի-

սուբյեկտները սխտեմատիկ և հիմնովին յուրացումը: «Ընդհանուր կոմպլեքսային (արտադրական և հասարակական-քաղաքական) թեմաները, — վորոնց ընտրությունն ընդհանուր առմամբ պատահական է, — հանդեցնում են նրան, վոր առանձին դիսցիպլինները (մաթեմատիկա, ֆիզիկա, լեզու և այլն) ուսումնական նյութը տրվում է առանց հետևողականության ու սխտեմի և յենթարկվում է աշակերտների արտադրական աշխատանքին և հասարակական-քաղաքական դործունեության» (II. Ռուսաստանի Լուսժողկոմատի կոլեգիայի վորոշումից):

Կենտկոմի սեպտեմբերի 5-ի վորոշման համաձայն II. Ռուսաստանի Լուսժողկոմատի կոլեգիան նոյեմբերի 10-ի իր նիստում վորոշում է հրաժարվել ծրագրերի կառուցման ու դասավանդման կոմպլեքսային սխտեմից և ծրագրերի կառուցումն ու դասավանդումը կատարել առարկայական սխտեմով: II. Ռուսաստանի Լուսժողկոմատի այդ վորոշումն ընդունվում է Մոսկվայում հրավիրված հանրապետական Լուսժողկոմատների ներկայացուցիչների խորհրդակցությունում:

II. Հայաստանի Լուսժողկոմատի կոլեգիան դեկտեմբերի 11-ի իր նիստում քննելով այդ խնդիրը, վորոշում է միանալ II. Ռուսաստանի և մյուս հանրապետությունների Լուսժողկոմատների վերահիշյալ վորոշման: Հնարավոր չգտնելով այստեղ մանրամասն կանգ առնել այդ վորոշումների վրա (մոտ որերս դրանք լույս կտեսնեն առանձին գրքույկով), ծանոթանանք II. Հայաստանի Լուսժողկոմատի կոլեգիայի վորոշման միջանի կետերին:

«Վերացնելով մինչև այժմ դոյություն ունեցող կոմպլեքսային սխտեմը, վորը տանում է դեպի դիտելիքների վորոշակի ու սխտեմատիկ ծրագրի ժլատումը, — միաժամանակ պետք է անխնա պայքար մղել բոլոր այն փորձերի դեմ, վորոնք կցանկան մեր դպրոցը վերադարձնել ուսուցողական յխտլաստիկ դպրոցի

դերը, դպրոցի՝ կտրված մեր յերկրի սոցիալիստական շինարարության ու դասակարգային պայքարի հրատապ խնդիրներից:

«Հրաժարվելով կոմպլեքսային սխտեմից, — թե ծրագրերը կազմելիս և թե դպրոցական աշխատանքների ընթացքում պետք է սահմանել այն բնական կապերը, վոր կան դասադաս առարկաների միջև մի կողմից, մյուս կողմից այն կապերը, վոր կան այդ առարկաների և բնական ու հասարակական յերևույթների ու աշակերտների արտադրական ու հասարակական աշխատանքի միջև»:

«I առաժանի 1-4-րդ խմբերի համար քնդունել դասավանդելի այն առարկաները, վորոնք նշված են ՌՍՖՍՀ Լուսժողկոմատի հիշյալ վորոշման մեջ՝ հետևյալ փոփոխությամբ. — III խմբից գերմաներենի փոխարեն անցվում է ռուսերեն»:

«Առանձին առարկաների միջև բնական կապեր սահմանելը դյուրացնելու և միասնական դաստիարակչական ազդեցությունն ապահովելու համար անհրաժեշտ գտնել I առաժանի դպրոցի I և II խմբերի բոլոր առարկաների դասավանդման համար ունենալ մեկ ուսուցիչ (յուրաքանչյուր խմբի համար)՝ իսկ III և IV խմբերում առարկաները բաժանել հիմնականում յերկու ուսուցչի միջև (լեզու-հասարակագիտություն և քնդիտություն-մաթեմատիկա):

«Մանրություն. — Յեղակետ ունենալով վորոշման այս կետը, առանձին դպրոցներ դա պետք է հարմարեցնեն իրենց կոնկրետ պայմաններին ու հնարավորություններին. որինպի՜ յեթե մի փոքեկ դպրոց ունի միայն 3 խումբ և 3 ուսուցիչ, առաջին յերկու խումբը 2 ուսուցչի հանձնելուց հետո հարկադրված պետի յինի III խումբի ամբողջովին հանձնել մի ուսուցչի. դիմավորն այն է, վոր պեղալ I և II խմբերում ապահովվի խմբի վորջ պարապմունքները մի ուսուցչի հանձնելը»:

Նույնպիսի կոնկրետ ու ճկուն վերաբերմունք

պիտի ունենալ չնախատեսված բաղադրիչի առկա
գեղաբերում (յերբ լրիվ կազմով ուսուցիչներ չկան,
ինչպես և ուսաց լեզվի, Ֆիզիկուլտուրայի, յեր-
գի, կերպարվեստի և այլն բաշխման ժամանակ) :

«I առախմանի դպրոցի I խմբի աշակերտներին
համար ունենալ միայն լեզվի և մաթեմատիկայի
դասագիրք։ II խմբի համար բացի հիշյալ դասա-
գրքերից ունենալ հասարակագիտական և բնագի-
տական բնույթի ընթերցանության ոժանդակ դրա-
կանություն (բրոշյուրներ, ժուրնալ, գրադարան
և այլն) : III խմբի համար բացի հայերենի և մա-
թեմատիկայի դասագրքերից ունենալ. — 1) Ռ-
լեզվի դասագիրք, 2) հասարակագիտության դա-
սագիրք, 3) բնագիտության դասագիրք, 4) Աշ-
խարհագրության դասագիրք : IV խմբում ունենալ
նույն առարկաների դասագրքերը, ինչ վոր III
խմբում» :

Գաղութական աշխատանքների վերականգնմանը
վերաբերող՝ Կենտկոմի բաղլլեիկյան գերեկախիը կա-
տարելու համար անխնա պայքար պիտի մղել այդ
բնագավառում հանդես յեկող թե ալ ոպորտունիդիի և
թե ձախ խոտորումների դեմ : Առաջին հերթին անխնա
պետք է հարվածել նրանց, վորոնք Կենտկոմի սեպտեմ-
բերի 5-ի վորոշումը և այդ վորոշման համաձայն մի-
ութենական հանրապետությաններին Լուստոգիոմատ-
ների վորոշումը կոմպլեքսային սխտեմի վերանայման
մասին, — մեկնաբանում են, վորպես հրաժարում խոր-
հրդային դպրոցի նախնուներից, վարպես դարձ գե-
պի ուսուցողական-սխտառիկ դպրոցը : Վոր այդպի-
սի ոպորտունիստական բարբաժանքները վոչ մի առն-
չություն չունեն Կենտկոմի բաղլլեիկյան հրահանգի և
և Լուստոգիոմատների վորոշման հետ, — յերեւում է
նրանից, վոր թե կուսակցությունը և թե լուսախորու-
թյան զեկավար մարմինները հրահանգում են ևլ ալիքի
ուժեղացնել կոմունիստական դաստիարակությունը և

գրառանքական մասը հանդիսացող պոլիտեխնիկական
դաստիարակությունը :

Հրաժարվելով մինչև այժմ դոյություն ունեցող
կոմպլեքսային սխտեմից, Լուստոգիոմատը չի առա-
ջարկում հրաժարվել բնական կապեր սահմանել ինչ-
պես առանձին առարկաների, այնպես ևլ այդ առարկա-
ների ու բնական ու հասարակական յերեւութների ու
աշակերտների արտադրական ու հաղարակական աշխա-
տանքների միջև. այդ մասին կասկածի տեղ չիթողնող
ու վորոշակի ցուցմունքներ կան Լուստոգիոմատի վո-
րոշման մեջ, վորը պեք է լրջորեն ուսումնասիրվի
յուրաքանչյուր դպրոցի, յուրաքանչյուր ուսուցչի
կողմից :

Այդպիսի կապեր արդեն նշված են մշակված ծրագ-
րերում. սակայն այդ ծրագրերում նախատեսել յու-
րաքանչյուր կոնկրետ դեպքի համար այդ բնական կա-
պերի անհրաժեշտությունը և հնարավորությունը, —
հնարավոր չէ. այդ աշխատանքի խոշոր մասը պետք է
կատարվի դպրոցի կողմից, ուսուցիչների կողմից.
դրա համար հատկապես նույն խմբում աշխատող ու-
սուցիչներին միջև (յեթե խմբում մի ուսուցիչ չի պա-
րտւում) ամենատարած կոնտակտը պետք է լինի :

Այդպիսի կապեր (առարկաների միջև, առարկա-
ների և հասարակական-արտադրական աշխատանքի
միջև և այլն), սահմանելիս պետք է լավ հիշել, վոր
դրա վոչ մի նմանություն չպիտի ունենա նրա հետ,
յերբ կոմպլեքսային սխտեմում աշխատում ելինք «ա-
մեն բան կապել ամեն ինչի հետ», յերբ վճռականը,
վորոշողը ամլյալ դործը, ամլյալ կոմպլեքսն էր, վորին
էլինք յենթարկում, վորին էլինք կապում առանձին
առարկաների բնագավառներից վերցրած անսխտեմ
գիտելիքների մի մեխանիկական խառնուրդ : Այժմ հիշ-
յալ կապերը սահմանելիս յեղակետ պիտի ունենալ ինք-
ուսարկանքը, վորոնք սակայն չինական պարտադե-
րով, անջատված չեն իրարից (քանի վոր այդ առար-

կաների ուսումնասիրութեան որչեկտ հանգիստացող յերեսույթներն իրենք չինական պարսկացիներով անջատված չեն միմիանցից) : Մյուս կողմից յեթե ինքիր և դրվում սխառնատիկ, վորոշակի ծրագրով զխցիկայինները դասավանդել, — դա դեռ բոլորովին չի նշանակում, վոր մենք, որինակ ֆիզիկան, քիմիան, մաթեմատիկան կարող ենք դիտել ու դասավանդել՝ կարված արդյունաբերութունից, տեխնիկայից, մեխանիկայից, էլեկտրիֆիկացիայից և այլն : Հասկանալի չէ, վոր հիշյալ, ինչպես և մյուս առարկաների դաստուծները այնքա և կարողանան մի կողմից բնութայնից, հասարակական կյանքից, յերեխաների արտադրական հասարակական աշխատանքի պրակտիկայից վերցրած որինականքով ու նյութերով ամբի մատչելի ու հասկանալի դարձնել վորեւ յերեսույթի, որենքի բացատրութունը, — մյուս կողմից պետք և կարողանալ յուրաքանչյուր դեպքում ցույց տալ, թե զիտութեան տրվյալ որենքը, դրութունը և այլն ինչպիսի կիրառում և ունենում արտադրութեան, տեխնիկայի, հասարակական կյանքի տարբեր բնագավառներում և այլն : Այս ձևով միայն կարելի չէ ճիշտ և իրական կապ ստեղծել սեռականի ու պրակտիկայի, ուսուցման ու արտադրական աշխատանքի միջև, առանց տեղութեանը թերազնահատկութեան ու այն պրակտիկայի մեխանիկական կցորդը դարձնելու :

I⁰ դպրոցի ծրագրերը լույս կտանեն պրակտիկով : I պրակտիկ տրվում են Հ. լեզվի, ուսուց լեզվի և մաթեմատիկայի ծրագրերը : II պրակտիկ կտրվեն հասարակագիտութեան, բնագիտութեան և աշխարհագրութեան ծրագրերը, իսկ այնուհետև մնացած առարկաները :

ԼՈՒՍՃՈՂԿՈՄՍԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՄԵՐՈՂԱԿԱՆ ՄԵԿՏՈՐ

Առաջին աստիճանի դպրոցների ուսման պլանը կազմվել է վեցորդակի համաձայն : Ուսումնական տարին ունենալու չէ 230 աշխատանքի որ : Ոչ ոք որերի մեջ չեն մտնում արձակուրդները և հանգստի օրերը :

Առաջին և յերկրորդ խմբերում դասավանդվում են հետևյալ առարկաները՝

Հասարակագիտութուն

Հ. լեզու

Մաթեմատիկա

Աշխարհագրութուն

Բնագիտութուն

Պոլիտեխնիկ աշխատանք

Ֆիզիկոլոգիա

Նկարչութուն և դժագրութուն

Յերաժշտութուն

Առաջին և յերկրորդ խմբերում աշխարհագրութեանը հատուկ ժամեր չեն տրվում, այլ աշխարհագրութեան տարրերը տրվում են բնագիտութեան հետ միասին :

Յերրորդ խմբում բացի վերև նշած առարկաներից՝ ամիլանում են Ռ. լեզուն և աշխարհագրութունը : Իսկ չորրորդ խմբում ամիլանում և պատմութեան ներառմութունը :

Կոտորակային ժամերն ամբողջացվում են դասադասարանում տրվելով առաջին կամ յերկրորդ սեմեստրում : Առաջին և յերկրորդ խմբերի ֆիզիկոլոգիային և յերդին լրիվ ակադեմիական ժամ չի տրվում, այլ տրվում է կես-կես ժամ :

Ա. Բ. Կ. Ա. Ն. Ե. Բ.

Հասարակագիտություն

Հ. լեզու

Մասնատարիկա

Բ. լեզու

Աշխարհագրություն

Բնագիտություն

Գաղափարների ներածություն

Գիտելիքի աշխատանք

Ֆիզիկական

Նկարչություն և դժգոհ

Փեղծագործություն

Ընդամենը

Հասարակական աշխատանք

1	2	3	4
մ	մ	մ	մ
68	11/2	90	2
225	5	225	5
225	5	225	5
—	—	—	—
90	2	90	2
—	—	—	—
90	2	90	2
68	11/2	68	11/2
90	2	90	2
68	11/2	68	11/2
824	261/2	946	21
2	2	3	3

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԼԵԶՎԻ ԾԱԳՈՒՄԸ ԿԱՊԿԱԾ Ե ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊՐՈՑԵՍԻ ՀԵՏ

Լեզուն զարգացել է արտադրողական ուժերի, արտադրական հարաբերությունների, հասարակական կյանքի զարգացման զուգընթաց: Նա դասակարգային պայքարի և սոցիալիստական շինարարության կարևոր գիծերից մեկն է: Աշակերտի մեջ պետք է զարգացնել այն գիտակցությունը, վրդ լեզուն ունի հասարակական խոշոր ֆունկցիան: Դրա համար էլ աշակերտին պետք է տալ լեզվական ախպիսի գիտելիքներ և հմտություններ, փորձը մաքսիմալ չափով ոժանդակելն նրան՝ ազգելու շրջապատի վրա և իրագործելու պրոլետարիատի դասակարգային նպատակները: Լեզվի դասախոսությունը ինքնանպատակ չպետք է դառնա, չպետք է կտրվի սոցիալիստական շինարարության պրակտիկայից և կոմունիստական դաստիարակության ընդհանուր լինդիրներից:

Մյուս կողմից սխալ է յենթադրել, թե լեզուն չունի իր հատուկ գիտելիքներն ու հմտություններն սխառեմը, թե լեզվական գիտելիքները պետք է տրվեն ամբիջապես կապված աշակերտի հասարակական այս կամ այն աշխատանքի հետ:

Լեզուն խորհրդային սոցիալիստիկ դպրոցում դասախոսված սխառեմատիկ առարկա պիտի դառնա՝ առանց կտրվելու կոմունիստական դաստիարակության ընդհանուր լինդիրներից, դպրոցական և հասարակական աշխատանքներից և դպրոցական մյուս առարկաների դասախոսությունից: Յեղնելով այս մեկնադեպից, ուսմեքողակում սեկտորն առաջարկում է՝

1) Ա. և Բ. խմբերում դասարանական սխառեմով աշխատող ուսուցիչն ամեն մի առարկայի դասախոսության

1007
33409

ման ժամանակ պետք է հետապնդել նաև լեզվական նպատակները և հանդես գալ միջակա աշակերտի լեզվական ունակութիւններին նպաստող դաստոս , ուղղումներ մտցնելով նրա լեզվական սխալ արտահայտութիւնները մեջ և վարժեցնելով նրան ճիշտ և մաքուր լեզվով՝ բանավոր ու գրավոր կերպով արտահայտելու իր մտքերը :

Լեզվի ուսուցումը չի կապվում միմիայն մօտքերի լեզվին հատկացված ժամերի հետ :

2) Գ. և Դ. խմբերի զանազան առարկաների դաստոսները նույնպէս պետք է հետապնդեն աշակերտին նաև լեզվական գիտելիքներ և հմտութիւններ (բանասիրտ խոսք—պատմել, շարադրել) տալուն՝ ուշադրութիւն դարձնելով լեզվական արտահայտութիւնների ճշգրտութեան վրա :

3) Լեզվի դասավանդումն այնպէս պետք է դնել, մեր աշակերտների մեջ առաջանալ մաքսիմալ հետաքրքրութիւն դնել լեզուն, մեր նրանք կարողանան սովորել աշխատելու իրենց բանավոր և գրավոր խօսքի մշակման վրա, կոլեկտիվ կերպով փոխադարձաբար ուղղեն իրենց լեզվական թերութիւնները, կարողանան ոգտրվել ինչպէս գիտական, նույնպէս և գեղարվեստական լեզվից և այլն :

4) Մանուկը դպրոց դալուց առաջ իր չըջադատելիքով և արտահայտվում, նա իր լեզուն ունի : Մեր յերկաանքի մեծ մասը գալիս արարածով և խոսում : Պետք է հաշիւ առնել այս հանգամանքը և մանկանը հենց ուսման առաջին տարվա առաջին ամիսներից աստիճանաբար բնութագրել գրական լեզվին : Այնուհետեւ պետք է գերիշխի գրական լեզուն, լայց համապատասխան դեպքերում (մանավանդ բառերի իմաստի և քերականական բացատրութիւններին ժամանակ) պետք է ոգտադործել նաև գալիս արարածը :

Ի աստիճանի դպրոցն ամարտողը պետք է կարողանա գրական լեզվով՝ բանավոր և գրավոր ճիշտ արտահայտվել :

5) Լեզվական գիտելիքը կամ հմտութիւնն աշակերտը չպետք է յուրացնի միայն նրա համար, մեր դպրոցական ծրագիրը և դասաւանդելու պէ և պահանջում, այլ աշակերտը պետք է գիտակցի, մեր դրանք անհրաժեշտ են սոցիալիստական շինարարութեան և դասակարգային պայքարի համար :

6) Մեթոդական տեսակետից կարեւոր նշանակութիւն ունի Ա. խմբի առաջին ամսվա աշխատանքը : Առաջին ամսվա ընթացքում յերկաանքին չպետք է ծանոթացնել նեղ իմաստով դրամատիզութեան հետ (գրել—կարդալ), այլ պետք է պատրաստել այդ աշխատանքի համար :

ա. Պարիսխանիկական աշխատանքների, իրերի ու նկարների գիտողութեան, միջոցով, դպրոցական չըջապատն ուսումնասիրելիս, խաղերի և երգերի անուններ ժամանակ նրանց պետք է վարժեցնել իրենց մտքերի և տպավորութիւնների արտահայտման :

բ. Այդ աշխատանքներին զուգահեռ պետք է կենդանի ու կոնկրետ որինակների ոգտութեամբ դադալար տալ, մեր առարկաներն ու յերկաանքին անուններ (բառեր) ունեն, մեր այդ իրար միացված բառերը մըտքեր ու ցանկութիւններ են արտահայտում, մեր այդ կերպ մարդիկ հասկանում են իրար : Գաղափար տալ մանկերի և զանազան քանակի մանկերով կազմված բառերի մասին : Թոուցիկ դադալար տալ նաև հնչյունի մասին, առանց յերկար կանդ առնելու հնչական անալիզի վրա :

գ. Առաջին ամսվա ընթացքում պետք է սովորեցնել միջանի վտտանիւրներ արտասանել (A—G հատ) : Պետք է սովորեցնել նաև պատմել մատչելի փոքրիկ պատմվածքներ :

դ. Դրելու դալիք աշխատանքը պետք է նախադասութաւնել նկարչութեամբ : Նկարչութեան աշխատանքներ ժամանակ յերկաանքին պետք է գիտել տալ այնպիսի առարկաներ, վտրոնց հիմնական դժերը նման են տառերի ելեմենտները կազմող դժերին : Յանկալի յի

Ներքին նախագիտական գծադրական այնպիսի ձևեր, վարչական փարթեկներ ևն գրութային ժամանակ անհրաժեշտ ժամկան ձևեր չարժույթները: Այս աշխատանքները ժամանակ զարգացող պետք և տալ զանազան տեսակի գծերի և յերկրաչափական պարզ ձևերի մասին:

ե) Ձևաարվեստային աշխատանքները, ձևաքերի ու մասնների խաղերի ձևով արվող շարժումները, խաղերը, մարզանքը զարգացնելով մանկան շարժունակությունը, նախապատրաստում են գրութային գործը:

Ա. ԽՈՒՄԲ

Բանավոր.—1) Յերեխաներին վարժեցնել մայրենի լեզվով բարձր, պարզ, առանց շտապելու խոսել, ազատ պատմել իրենց տպավորությունների ու ապրումների և կատարած երկուրսիաների ու աշխատանքների մասին: Ուղղել մանկական խոսքի պակասավորելիքները՝ կտրուկներ, վերջավորությունները կուլ տալը, խոսելու ընթացքում չնշատելու անկանոնություններ և այլն: Ուսուցչի պատմածից կամ ասածից դեղարվեստական մատչելի հատվածներ և փոքր փոփոխություններ յուրացնելը: Աստիճանաբար անցնել բարբառից գրականի:

Վարժեցնել յերեխաներին ժողովներում իրենց պաշեն կարողանալու, հարցերը կոյեկտիվ քննության յենթարկել, փոքրիկ գեկուցումներ ու հարցողություններ լսել, ձայն ինդրել, տված հարցերին պատասխանել և տված հարցի մասին իր գիտցածն ասել: Վստանալուները, լոգունգների կոյեկտիվ և անհատական արտասանություններ:

2) Ընթերցանություն.—կարողանալ կարգալ տմբողջական բառեր, պարզ և մատչելի բառերից փոքրիկ նախադասություններ, (գրած մանկական նկարների տակը, գրատախտակի վրա, դատադրքերում, աշակերտների կողմից կազմված նախադասություններ և այլն) և փոքրիկ հոգվածներ: Արտասանություններ լսել և փոքրիկ հոգվածներ: Հասկանալ կետերի նշանակությունը:

կուլություն: Կարգալիս, արտասանելիս ժամանակ՝ ի՞նչ և վերնադիրը, ի՞նչ կապ կա վերնադրի ու բովանդակության միջև: Կարողանալ խոսքերը բառերի բաժանել, բառերը վանկերի, հնչյուններ ջոկել բառի միջից: Կարողանալ վերստատում հարցերի ողնությամբ:

Փոքրիկ, պարզ և մատչելի բովանդակություն ունեցող հոգվածների, լոգունգների, պլակատների և նկարների տակի տեքստի ընթերցում: Ուսուցչի ղեկավարությամբ կարգալ Ա. խմբի ընթերցարանից, մանկական գրքուխններից, դրատախտակից հետևելով առողջանությունը և կետադրությունը:

Նշել, թե կարգացած հոգվածում ինչ հարցերի մասին և խոսքը: Կարգացած փոքրիկ հոգվածի բովանդակության վերաբերյալ հարցերին պատասխանելու ունակություն, ինքնուրույն կերպով տալ այդ հոգվածի համառոտ բովանդակությունը և ելական կողմերը: Վերադարձնել գերերով, նկարալությամբ և կերպարվեստով:

Կարողանալ կարգալ «Հոկտեմբերիկ» թերթից հարմար հոգվածներ:

Գրավոր.—Գրավորի ժամանակ կանոնավոր նստել, մատիտը, զրիչը կանոնավոր բռնել, պահպանելով առողջապահական բոլոր պահանջները:

Ազատ նկարչության ժամանակ հետևել, վրա դրածադրվին տառերի ելմանների վարժություններ, կարողանալ ուսուցչի հսկողությամբ գրել մաքուր, պարզ, խոշոր ձևադիր տառերով, առանձին բառեր, առանց տառեր բաց թողնելու, փոքր նախադասություններ, լոգունգներ, պլակատներ, իր անունն ու ազգանունը: Կարողանալ դրատախտակից արտադրել կոյեկտիվ կերպով կազմած առածվածներ, լոգունգներ, պլակատներ: Մեծատառի գործունեություններ ասածվածքի և հատուկ անունների սկզբում: Կարողանալ գրել ուսուցչի կողմից արտասանված՝ ուղղագրական տեսակետից դյուրին բառեր և խոսքեր՝ յենթ բառի ուղիղ գրելը կանխորոգ ապահովված և:

Առանձին բառը խոսքից ջոկելը և բառը վանկերի բաժանելու վարժությունները շարունակել: Գրելիս բառերը լսողությամբ տողադարձ անել (ա-շուն, ա-րի, դա-րուն, կար-դա, կոլ-խոզ, բան-վոր): Հնչյուն և տառ արտասանելն ու գրելն, արտասանության և գրության անհամարատախանությունը (մարդ, վարդ, ող, աղջիկ, միլդ, կարգ): Բառերը կարդալ մեջ թե ըստ գրության, այլ՝ ինչպես խոսելիս ենք արտասանում: Արտասանությամբ ու գրությամբ տարբերվող բառերում հնչյունն ու տառը գտնադրել ամբողջ բառի մեջ ու հիշողության մեջ ամրապնդել նրանց ուղիղ գրությունը: Դիտել յերկձայներ—այ, ոյ, ույ, եյ, յա, յո, յու, յե, յի... ուշադրության առնել յ ձայնակապը—այա, այե, այու, այո այի (կայարան, նայել, նայում, դայմե՝ նայող): Իա, իու, իո... (Ասիա, Մանիա, ձիու) մեջ: Յերկձայն ունեցող տառերի տողադարձը: (Գրիգորյան, բարություն, բա-րու-թյուն): Շարադրել զխոսածի, յեղանակի, աշխատանքների խմատին մեկ կամ մի քանի խոսքով: Գաղափար յեզակիի և հոգնակիի մասին:

Կարողանալ հասցե գրել: Արգել կյանքից նյութ վերցնել, կոլեկտիվ կերպով մշակել և արտագրել գրատախակից:

Բ. Խ Ո Ւ Մ Բ

1. Կենդանի խոսք.—Վերամփոփել Ա. տարվա աշխատանքները՝ այն ավելի խորացնելով.—յերեխաները բարձր, պարզ, պղատ և առանց չտապելու պտտմամ են իրենց զխոսողությունների, նկարների, աղբրամների, կատարած հանձնարարությունների և աշխատանքների մասին. կաղժակերպված մասնակցություն ժողովներին, հարց տալու, առաջարկ անելու կարողություն: Վոտանափորների արտասանություն: Հետևել գրական լեզվի մաքրությանը և վերացնել բարբառային մնացորդները:

Շարունակել յերեխաների վրձի պակասավոր կողմերն ուղղելու աշխատանքները: Յերեխաները պարզ

կերպով տարիս են կարդացած հոգվածի համառոտ բովանդակությունը՝ հարցերի ոգնությամբ կամ առանց հարցերի: Բերանացի սովորում են վոտանափորներ: Ժողովներում կարողանում են խմբին կամ բրիգադին վերաբերվող հարցեր առաջադրել, պատասխանել իրենց աշխատանքներին վերաբերող հարցերին:

Կարողանալ փոքրիկ հոգվածների բովանդակությունը վերարտադրել նկարչությամբ, կերպարվեստով, ինսցենիրով կույի միջոցով:

Հոգվածները մասերի բաժանել և վերնագրել:

Կարդալ, թե բարձրաձայն և թե լուռ: Պատմվածքից անհատականալի բառերը կամ խոսքերն առանձնացնելու ունակություն:

Ծանոթություն.—Լրագրին.—(բաժինները): Լրագրի գործածություն (կարված հոգվածներից և այլ նյութերից ալբոմ կաղժել ըստ թեմաների, կարված թերթիկներն ոգտադրվել պակասի, լրջունգի համար և այլն):

2. Ընթերցանություն.—Փոքրիկ հոգվածի, վոտանափորի, լրջունգի, աղատ, կապակցված ու սահուն ընթերցում՝ առողջանության և կետադրության կանոնները պահելով ու կարդացածը քննելով՝ հարցերի ոգնությամբ:

Տանն ու դպրոցում լուռ կարդալու հմտություն՝ հապված հետևյալ առաջադրությունների հետ.—

Ի՞նչ բաների մասին ե խոսված հոգվածում և ինչ հաջորդականությամբ, մո՞ր մասն ե պատմողականը, մո՞րը խոսակցականը. լեզվական դիտողության համար ի՞նչ կա ուշադրության արժանի (հարցական խոսքեր, յերկձայնը գտնելը և այլն): Կարդացածի կոլեկտիվ քննություն գործնական հոգվածներից յեզրակացություններ անել: Մասերի բաժանում և վերնագրում՝ հարցերի ոգնությամբ:

Ծանոթանալ գրքի անվանը, հեղինակին, տպագրության տեղին և ժամանակին: Ծանոթանալ դատադրքի բաժիններին: Ցանկի միջոցով գտնել պահանջված հոգ-

վածը: Ծանոթանալ գաղութական գրադարանից գիրք
ստանալու կարգին: Կարողանալ գտնել այս կամ այն
թեմային վերաբերող հոդվածները:

Առաջընթաց կողմից արված առաջադրանքներով և
ցուցումներով—ապահովել ընթերցանություն ռուսի
ընթացքը և ստուգել արդյունքները: Ձանազան գե-
ղարվեստական, գործնական հոդվածները, «Հնչյուն-
բերիկ»-ից առանձին պատմվածքների և վոտանավորների
ինքնուրույն ընթերցում, պահպանելով կետադրություն
և ստուգանություն կանոնները:

Գրավոր.—Հետևել, վոր գրավորների մասանակ
կանոնավոր նստեն, մատիար, գրելը կանոնավոր բանեն
և պահպանեն գրություն առողջապահական բոլոր կա-
նոններն ու պահանջները: Նախորդ տարվա համեմա-
թյամբ ավելի բարձր բառեր և ստացվածքներ մտնու-
ն ու պարզ գրելու ունակություններ: Կանխորդ աղա-
հովելով գրվելիք բառերը ուղղագրությունը գրատախ-
տակի վրա, տետրերում կարողանալ գրել ողակի կա-
տարած աշխատանքների մասին, վերապատել նկար-
ները, կազմել որոգրեր, գիտողությունները (քու-
թյան մասին, աշխատանքների մասին, և այլն) գրի առ-
նել, կոչկետով մշակումից հետո, արտագրել պարզ պա-
հանջադրի, հրավերի և այլ գործնական գրությունների
նմուշներ:

Կյանքից վերցրած թեմաներ մշակել կոչկետով կերպով
և դարձնել արտագրություն—գիտողա—բացատրական թե-
րագրություն նյութ: Պատի թերթին փոքրիկ հոդվածնե-
րի և տեղեկությունների կոչկետով մշակում դասարա-
նում: Նկարների բովանդակությունը գրավոր վերա-
պատմել ուղղագրական և շարահյուսական տեսակետից
նախորդ մշակելուց հետո:

Հոդվածի կարևոր կետերը գրավոր վերադարձրել
կապակցված շարագրությամբ, պատասխանելով սուտ-
ջադրված հարցերին:

Լեզվական դիտողություններ.—Առանց քննադատա-

կան տեղեկանքի գործածություն, հարցերի միջոցով դա-
դապար տալ ուղղական, գործխական, ու բացատրական
հոգախնդրի ձևի, ինչպես և բայերի ներկա, անցյալ, և
հրամայական ձևերի մասին, խմբավորել բառերն ըստ
այդ ձևերի:

Իրականությունը (խաղ, աշխատանք, և այլն)
նկարագրել տալիս, հարցերի ոգնություն յերեխային
այն դիտակցությունը բերել, վոր բառերով մենք արտա-
հայտում ենք իրական յերեխայինները, հարաբերու-
թյանները: Այդ հիմունքով գտնել տալ, թե վոր բառ
վորին և վերաբերվում, հարցերի ոգնություն գտնել
տալ թվի համաձայնությունը: Յերեխաների ուշադրու-
թյանը դարձնել այն բառերի վրա, վորոնք թեև չոկ են
գրված, բայց մի ուրիշ բառի հետ միասին են արտա-
տանվում (նախդիր—յետագիրները և—առանց, հետ և
այլն, և յախան բայերը):

Գ. Խ Ո Ւ Մ Բ

Կենդանի խոսք.—Կրկնել և խորացնել Բ. խմբի
աշխատանքները:

Կազմակերպված մասնակցություն խմբի, ողակի
ժողովներին և կոնֆերանսներին: Հարցի քննություն
ընթացքին հետևելու, թեմայի մասին խոսելու, իր
և ողակի կարծիքը հայտնելու, առաջարկել ձևակերպելու
կարողություն: Վոտանավորների և գեղարվեստական
հաստատանքի արտասանություն հանդեսներում, հասա-
կավորների շրջանում:

Կարողանալ տալ կարգացած գրքույկների համառոտ
բովանդակությունը և իր տպավորությունը: Բացատ-
րություններ տալ ցուցահանդեսին հերթապահելիս: Կա-
րողանալ ղեկուցել խմբին, կամ դպրոցին իրենց ողա-
կին հանձնարարված աշխատանքների ընթացքի և ար-
դյունքների մասին, ոգտագործելով պահանջված ցուցա-
դրական նյութերը: Լույսնցներ, համառոտ կոչեր կազ-
մել: Տրված մի քանի բառեր հիմք ծառայեցնելով, բե-
րանքի պատմություն հորինել, ուսուցչի սկսած պատ-

մութ յունը յեղեակացութեամբ ամբողջացնել և վեր-
ջացնել: Կարողացած կամ ուսուցչի պատմած պատմու-
թեան համար բերանացի նախաբան և վերջաբան հորե-
նել: Ռադիկոյում լսածի և կենդանի սեռածի մասին
պատմել: Յելուցիք խմբի ընկերներէ առաջ, կարմիր
անկյուններում և հանդեսներում:

Ընթերցանութիւն. — Հոգիւմաների ընթերցանու-
թիւնը, արամարանական ճիշտ շնորհաբանութեամբ և ճիշտ
առողջամտութեամբ. դուրբ մտնելի փոքրիկ բրոշյութ-
ների, մանկական լրագրերի ընթերցում: Լուռ կար-
դալու վարժութիւն՝ հետագա խմբակային կամ ողա-
կային ստուգումով: Կարդալ դերերով: Կարճել հոգիւ-
մի ծրագիրը՝ հարցերի ուղեւթեամբ: Դուրբ մտնելի
փոքրիկ քրոշյութների, մանկական լրագրերի ընթեր-
ցումը: Բնագրում գտնել տրամադարեցներին համապա-
խանող հատմանները: Կարճել հոգիւմանի պլանը լրիվ
խոսքերով, հարցերով և վերնադրերով: Գեղարվեստա-
կան հոգիւմանների, գործնական նյութերի, փոստաւոր-
ների բարձրագոյն և լուռ ընթերցանութիւն: Գրքից
ինքնուրույն կերպով ոգտվելու ունակութիւն՝ գիտե-
լիքներ ձեռք բերելու համար: Կարենալ նշել և հարցնել,
թե կարողացածի փոքր մասերի արտահայտութիւններն
ու բառերը հասկանալի չեն: Հոգիւմանի գեղարվեստական
վերլուծութիւն:

Գրավոր. — Պահպանել կանոնաւոր գրութեան առող-
ջապահական բոլոր պահանջները: Մաքուր և պարզ գրու-
թիւն թղթի, գրատախտակի վրա:

Բանավոր զեկուցել գրավոր ծրագիր կարճելու ու
նակութիւն: Կարողանալ կարճել ողակին տրամադ-
արանքի ծրագիրը, գրի առնել յուրաքանչյուր ուղա-
կատարած աշխատանքները: Կարողանալ գրավոր պա-
տախտաններ տալ տրամադարեց հարցերին: Նամակ
գրել, դիմում կարճել: Պատի լրագրին լուրեր և փոքրիկ
հոգիւմաններ տալ և այլն:

Մաքուր, պարզ և հետզհետե արագացող գրութիւն՝
ափելի փոքր տառերով: Կարողանալ կարճել հետադիւրս

գրամի փոխադրագիր: Պարզ դիմում, հաշիվ, ստացա-
կան: Առաջուց կարճված գրավոր ծրագրի համաձայն
չարադրել: Գրել փոքրիկ հոգիւմաններ պատի լրագրի խա-
մար: Փորձել համապատասխան նյութեր ուղարկել
մանկական պարբերականներին: Կարողանալ կարճել
փոքրիկ պարզ արձանագրութիւններ, անել յեղեակա-
ցութիւններ և ամփոփումներ: Արտադրութեամբ, դի-
տողաբացատրական թեկադրութեամբ և շարադրու-
թեան նյութ գարձնել՝ գործնական գրութիւններ և քե-
րականական վարժութիւններ, դիտողութիւններ բնու-
թեան մասին, փորձերի, արտադրական աշխատանքի
պրոցեսների նկարագրութիւններ և այլն:

Լեզվական դիտողութիւններ. — Ձայնով նշել ստաց-
վածքի բաղմակի մասերը և գրելիս աչք բառերի միջև
ստորակետ դնել (Արամը, Միմակը, Պատրիկը, Վաչիկը,
Ձաւկը, Գուրգենը, Գնացին... մենք չուտով գնացինք,
Հասանք, տեսանք, յետ գարձանք... ինձ էլ, քեզ էլ,
նրան էլ կանչել են...):

Ձայնով նշել առանձին պարզ խոսքերը, փորձել
մտնում են բարդ ստացվածքի մեջ և աղպիսի համանը-
ման խոսքերը ստորակետներով բաժանել (մենք վերա-
ցանք, գրքերս վերցրինք, դպրոց գնացինք...) և բա-
ռերի ու խոսքերի թվարկումից առաջ լուրջ դնել (յես
տեսելւմ հետեյալ ընկերներին՝ Հայկին, Ներսոյին ու
Միսակին՝ մենք շատ բան ենք արել՝ դասերն ենք պատ-
րաստել, սենյակն ենք կարգի բերել...):

Բառերի կապակցութեան յերկու տեսակ համաձայ-
նութիւն (յես յեկա, մենք յեկանք, թիով ու դեմքով
համաձայնութիւն) ու խնդրառութիւն (ծառ կտրեցի,
սղոցով կտրեցի ծառի ճյուղը): Հայցականի խնդրա-
ռութիւնը (թե վորոչ և թե անորոշ):

Բառերի կլասիֆիկացիան ըստ նրանց վերջավոր-
ութիւնների փոփոխութեան, հոլովվող բառեր (Նուր,
Ջրից, Ջրի, Ջրով, Ջրում. դուռ, դռան, դռնից, դռնով,
դռնում...) դիտել ամ և ամաց դերբայական վերջու-
փոքրութիւնները ուղղադրութեան համար):

Դիտել բայերի խոնարհման բոլոր վերջավորութ-
յունները: (Դերբայական և ոժանդակ բայերի):

Դիտել բառերի կազմութիւնը, գտնել բառի հիմքը
և արմատը (դրել, գիր, ջրել, ջուր, սիրել, սեր) ածանց-
ները, նախածանց (ան, ապ, տ, դժ, չ) անտուն, ան-
սուշ, տգետ, դժբախտ, չտես), վերջածանց (ակ,
անակ, իկ-ծովիկ, ուկ-գառնուկ, ուհի-չափուհի, ավար-
դլիւսովոր, օց-ծաղկանոց, իշ-դրիշ, ստան-չալատան,
սկի-հանկարծակի, ուրդ-ժողովուրդ, արան-ձաշա-
բան...): Գաղափար վորակական ոժանդակի, քանակա-
կան և դասական թվականների ու գերանունների մա-
սին:

Ածանցների և վերջավորութիւնների ուղղագրու-
թյունը: Բարդ բառերի կապակցութիւնը, ա հոգակապ
յե՞րբ և գրվում (նահապետ) և չի գրվում (դարնկեր),
առաջին բաղադրիչ մասի ի վերջավորութիւն գեղջում
ի-ն փոխարինում և (գինեգործ): Համանիշ և նույնանիշ
բառեր:

Ուղղագրական տեսրակ պահել ու այնպեղ նշանա-
կել այն բառերը, վորոնց ուղղագրութիւնը դժվար է:
Ուղղագրական բառագրութիւնց ողտվելու վարժու-
թյուն:

Դ. Խ Ո Ւ Մ Բ

Բաճակար.—Մասնակցութիւն բեժադրութիւննե-
րին և հանգեաներին՝ թե դպրոցում և թե դպրոցից
գուրս: Հասարակական ժողովներւ—խմբի, դպրոցի,
կամ բրիգադի կողմից համառոտակի գեկույցով յերույթ
հասակալորներին առաջ:

Ընթերցանութիւն.—Հոգվածների, բրոչուրների,
գրքի ու լրագրերի արտահայտիչ ընթերցման վարժու-
թյուններ:

Գրքից, մանկական, պիոներական թերթից ու ան-
գեկագրերից ողտվելու ունակութիւն. ա) գրքերում ու
լրագրերում վորոնեղ հետաքրքրող հարցերի պատասխան
ները, բ) կարգացածի մասին տպավորութիւնները

հարցողի, գ) գրքում դուրս բերած գեղքերի ու ան-
գեղքի գնահատական տալ, դ) կարգացածի մասին իր մեղ
առաջացած հարցերի առաջադրում:

Գրքերի և հոգվածների ինքնուրույն ու լուս քն-
նիքցում: Ըստ պահանջի ընտրել քննարկից կարեւոր հոգ-
վածներն ու մտքերը և արտագրել: Գասագիրք-ժուրնալ
ինթերցանութիւն:

Գրավար.—Շարունակել պահպանել կանոնադա-
րութիւնն առջապահական և մեթոդական բոլոր պա-
հանքները: Ավելի արագ ու ազատ, ավելի մաքուր ու
պարզ գրելու վարժութիւն թե մի տողանի և թե ամբողջ
թղթի վրա. պատմվածքի, գրույցի, եքսկուրսիայի, աշ-
խատանքների և առաջադրված ինքիւրների մասին ինք-
նուրույն կերպով կազմել շարագրութիւնն պլանը և
յովանդակութիւնը:

Գլուղխորհրդի, կոյխողի և դպրոցի համար գործ-
նական և քնթացիկ գրութիւններ կազմելու և արտա-
գրելու ունակութիւն: Կապակցված կերպով գրել քե-
կենադրութիւնը և իր առաջիկա անկիւնները: Ինք-
նուրույն հեղինակութիւններ՝ ընտրած թեմայով: Սե-
փական կամ ուրիշների կողմից առաջադրած վորոշ
հարցերի փերաբերյալ՝ գրքերում ու լրագրերում կար-
դացած մտքերի գրանցումը: Կոչականներ, ձայնարկու-
թյուններ գրելիս, այդ բառերը ստորակիտով բաժանել,
կոչականների ու ձայնարկութիւնների վրա շեշտ կամ
յերկար (') նշան դնել (Աշոտ, Վաչիկ յեկամ...)
Վաչիկ, Աշոտ տուն գնաց..., վա՛յ, Չեր բաժակեղ
ջարդիւց... Չեր բաժակը, վա՛յ, ջարդիւց... Չեր բա-
ժակը ջարդիւց, վա՛յ... բոլոր աշակերտները կար-
ծեմ—ախտեղ են...): Ուղղակի խոսք (նա առաց «յեա
հիւանդ եմ») անուղղակի խոսք (նա առաց, վոր ինք
հիւանդ է): Ակ-յակ, յուն-ուն, յալ ւժանցների ուղ-
գագրութիւնը:

Լեզվական դիտադութիւններ.—Ձայնով նշել առան-
ձին խոսքերի կապակցութիւնը բարդ առացվածքի մեղ
և այդ խոսքերը չազկապանքով (և, ու, իտկ, բայց, առ-

կայն, վոր, յեթե) կամ հարաբերական զերանուններով (ով, ինչ, ուր, յերբ, ուր, վոր) կապակցել, գրելիս այլ խոսքերը իրարից օտարակետով բաժանելով (յես յեկա, իսկ դու դնացիր... նա պիտի գար, բայց չեկավ... հիմանդ եյի, սակայն կարողացա գալ... զնացինք, վոր ասենք... հով կլինի, յեթե անձրե գա... , «ա յե աջն տղան, վոր դնացել եր, կատարիւր այն, ինչ քեզ ասել եմ... քնա աշտեղ, ուր յեղբայրդ ե դնացել... յեկա այն ժամին, յերբ դասն սկսվում եր...):

Ձայնով նշել իրար պարզող, բացատրող խոսքերի կապակցությունը և գրելիս բաժանել բովով, կամ զծով (նա չուտ հասավ քաղաք՝ կառք եր նստել, նա չուտ հասավ քաղաք—կռք եր նստել): Գաղափար անցյալ կատարելի մասին:

Ուղղակի խոսքն անուղղակի դարձնել ե ընդհակառակը, զծի, օտարակետի գործածությունն այլ դեպքում: Խորացնել բառերի կրակիֆիկացիան ըստ վերջավորությունների:

Ձայնափոխություն.—Ուի ձայնափոխությունի վիելը րի (չուր, ջրի, գիր, դրի) կամ սղումը (աշուն—աշան: դարուն—դարնան): յա փոխվում ե ն—հրյա—հրեական, մատյան, մատենադարան, ույ դառնում ե ու—բույս, բուսական, ո դառնում ե ոյ—կարո—կարոյի:

Չփոփոխող (չհոլովվող ու չխոնարհվող բառեր) ահա, հիմի, ապա, արդեն, հանկարծ, ամենուրեք, հանկարծակի, քաջաբար, քաջորեն, առանց, բացի, մինչև, ընդ, ըստ: Ուղղադարական բառ—գրքայիններ կաղմել:

Քերականության գիտելիքների սխառնադասարկացիա—խոսք, ասույթ, զուգակից բառեր, բառի վերջու—ծություն, հնչունարանություն և ձևարանություն:

ՌՌԻՍԱՑ ԼԵԶՈՒ

1-ԻՆ ՏԱՐԻ. (3-ՐԴ Խ.)

Զբաղյալ ուսու. ընդուն սովորելու նպատակի և ելու—նակության մասին:

Ներածական դասընթաց ուսու ընդուն գործածվող ֆոնետիկական ունակություններին ծանոթացնելու հա—մար առանց տրանսկրիպցիայի (Твердым мякимъ дае—мымъ) արտասանության ձևեր, արտիկուլացիա, յերգ և առողանություն:

Բայց ցանկալի յե առաջին տարին գործածել միայն ներկան, այլ ել պարզ խոնարհում ունեցող բայերին: Քարդ խոնարհում ունեցող բայերը կարող են գործած—վել միայն իբրեւ բացառություն անհրաժեշտության դեպքում, սկզբում գործ ածել 2-րդ դեմքը յեղակի, հետո նաեւ 3-րդը և 1-ինը, հետո միայն ավելացնել հոգ—նակին:

Առհասարակ խույս տալ բարդացումներից: «He» բացասական մասնիկը: Я, ты, он, она, мы, вы, они.

Գոյականներն սկզբում գործ են ածվում յեղակի ուղղական հոլովում, հետո նաեւ մյուս հոլովներում, սակայն պահպանելով չբարդացնելու և հեղհեղեղ անց—նելու սկզբունքները: Հետո հոգնակիի ուղղական րիույս տարով անկանոն ձևերից: Գործածական սեռական վեր—ջավորություններ՝ (один, одна, одно, мой, моя, мое; твой, твоя, твое. красный, красная, красное; белый, белая, белое):

Թվարկում մինչև 20:

Գործածական, կանոնավոր փոքրիկ նախադասա-
թյունների բանավոր և գրավոր հաճախակի կրկնումն
պիտի հիմքը կազմի հետադաշում անցնելիք հոլովման
համար:

Տպագիր և ձեռագիր բնագրի գիտակցական ադ-
տագրություն բառերի ձևերի մի քանի փոփոխություն-
ներով (դեմքերի և թվի) ուսուցչի ղեկավարությամբ:
Գլխատառեր: Լոգոնդներ կազմել և իլլյուստրացիաներ
վերնագրելը գրավոր ունակություններ ամբողջելու
միջոցներից են:

Կետագրության նշաններ—կետ, հարցական նշան,
բացականչական նշան, կոչոտ և փափուկ նշաններ:

Մշակված նյութի ընթերցանությունը զուգըն-
թաց՝ կազմվում են խաղեր, լսող, դռնից, շարժական
ալբոմներ: Ցանկալի չեն նաև պլակատներ կազմել, գրա-
րոցական հոգաժառուց կատարվող աշխատանքի գոր-
ծիքների կոնկրետ կազմել և նրանց վերնագրել, կապից
կամ մեղրամոմից մոզեղներ կազմել, պտուղներ և բան-
ջարեղեն ներկել և նրանց վերնագրել, հերքարիում կա-
մել և նրանց վերնագրել:

2-րդ ՏԱՐԻ (4-րդ կ.)

Բայցից դործ ածել պարզ-անցյալն (ԱԼ, ՅԼ, ՄԼ, ԽԼ)
բայերն այն սխառմով դործ ածել, վոր ունակությամբ
ձեռք բերեն բնադարար տարրերից անցյալ կատար-
յալն և պատահին անկատարից դոնե ամենապարզ և
գործածական բառերի վրա:

Գործ ածել սխառմատիկ կերպով դոյականների
յեզակիի մյուս հոլովներն ու հոգնակին (ուղղ. հոլ.)
բույս տալով անկանոն ձևերից:

Գործնական գործածումն ԱԼ և Ե նախդիր-
ներն. մինչև 100 թվարկում:

Աշխատանքի մեջ գերիշխում և հարց ու պատաս-
խանքի ձևը. հարցերը պիտի լինեն պարզ. պատմել նկար-
ներով, փոքրիկ, վոչ բարդ հոգվածների գիտակցական
ընթերցանություն, տեքստ հասկանալը: Դժվար և ան-
հրաժեշտ դեպքերում թույլատրվում է լսողը կամ դարձ-
վածքը թարգմանել: Տպագիր և ձեռագիր բնագրի գի-
տակցական արտագրություն բառերի ձևերի մի քանի
փոփոխություններով (դեմքեր, թվի և ժամանակի փո-
փոխություն (ուսուցչի ղեկավարությամբ)):

Համառոտ հարց ու պատասխան անցած նյութից:
Քերականական վարժություններ: Ուղղագրությունը
P, K, X, Ж, Ч, III, III տառերից հետո: Այբենական
կարգով բառարան կազմելը:

Խաղերը գնում են զուգընթաց՝ գրքի վրա կատար-
վող աշխատանքին, սակայն գերակշիռ դերը պատկա-
նում է գրքի վրա տարվող աշխատանքին: Մշակված
նյութի որինակելի հավաքումն ու ձևավորումը:

1. ՀՄԽՀ աշխատավորների աշխատանքի, պայքա-
րի, կյանքի և կենցաղի մասին գաղափար տվող իլ-
լյուստրացիաների պլակատներ կազմելը:

2. Բերքի պլակատներ թվական տվյալներով և վեր-
նագրերով:

3. Պլակատ, վորը պիտի ներկայացնի դյուղատրե-
տեական մեքենաներ՝ սկսած ամենամանրականից վեր-
ջացած ամենաբարդով:

4. Հոկտեմբերին բեմադրություն «սոցիալիստական
վերաշինություն» լողունդի տակ:

5. Բեմադրություններ և վոտանավորներ մայիսի
1-ին:

6. Հեղափոխական յերգեր սովորելն ու յերգելը:

7. Լոգոնդների գեղարվեստական ձևավորումը:

(Այս բոլորը բերված են ուրինաղի համար. հասկա-
նալի յե, վոր առանձին վայրերում և դպրոցներում
սլլականների, բեմադրությունների և այլոց համար
կարող են և այլ թեմաներ գործադրվել՝ կապված դպրո-
ցական աշխատանքների և այլ առարկաների ծրագրերի
հետ) :

ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱՅԻ ԾՐԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ.

Կոմսլեքսային ծրագրի կերտման հետևանքներից
մեկն էլ յեղել է այն, վոր Ա. աստ. դպրոցներում մինչև
այժմ յերկրորդական տեղ և հատկացվել մաթեմատիկա-
կան գիտելիքներին և ունակություններին, մինչդեռ
մեր յերկրի սոցիալիստական շինարարության արագ
տեմպը, տեխնիկական վերելքը պահանջում և ղինվել
նաև մաթեմատիկական գիտությամբ :

Տեխնիկային տիրապետելու համար մղվող պայ-
քարը և յերեխաների, բանվորների, կոյտնտեսայինների
պոլիտեխնիկական կրթության ինդիւրները պահանջում
են մշտապես ուղտվել մաթեմատիկայից : Մեր յերիտա-
սարդ ուրուղը, բանվորներն ու կոլտնտեսայինները—
պետք է իմանան մեխանիկայի տարրական հի-
մունքները, կարողանան հասկանալ մեքենաների կա-
ռուցվածքը, ուղտվեն զանազան չափով դործիքներից,
պարսպաններից և այլն : Մեր սոցիալիստական շինա-
րարությունը հիմնված է պլանավորման, ստուգման ու
հաշվառման վրա—թվերի լեզուն ամենաճիշտը և համո-
զեցուցիչն է : Ահա այս բոլորի համար հրամայական ան-
հրաժեշտություն է դառնում մաթեմատիկական խորաց
բած ու սխեմատիկ գրադիտությունը :

Ա. աստիճանի դպրոցը շատ անելիքներ ունի այդ
գործում : Նա պետք է հիմք դնի սովորողների մաթե-
մատիկական գիտելիքներին և ունակություններին՝ այդ
գիտության ուսուցումը կենսական—գործնական, կեն-
դանի հաճելի դարձնելու միջոցով : Այստեղ հարկավոր
է ասել, վոր մաթեմատիկայի դասավանդումն Ա. աստ.

գարրոցում մինչև այժմ յեղել և չոր ու տաղաղալի,
սխառաստիկ-պատտիվ մեթոդների դործադրման և իրա-
կանությունից կտրված լինելու պատճառով: Մյուս կող-
մից ուսուցչությունը մտահոգվելով կոմպլեքսային թե-
մաների մշակման խնդրով, մաթեմատիկային միայն
այնքան ժամանակ և ուշադրություն և նվիրել, վորքան
պահանջել և «կոմպլեքսը»:

Ա. աստ. մաթեմատիկայի ներկա ծրագիրն քնն-
դրելում և այդ առարկայի սխառեմատիկ կուրսը, բաշխ-
ված ըստ ուսման տարիների: Յուրաքանչյուր խմբի
ծրագրում նկատի չեն առնված յերեք տեսակ ունակու-
թյուններ — հաշվային, չափումների և զծագրման:
Գործնականում դրանք պետք և սերտորեն կապվեն
իրար, — հաշվային ունակությունները չափումների,
սրանք ևլ զծագրումների հետ:

Ամեն մի խմբի ծրագրում նշված և, թե խնդիրնե-
րի համար վոր բնագավառներից պետք և նյութեր առ-
նել: Անհրաժեշտ և մեր հասարակական — անտեսական
կուլտուրական կյանքի բաղձադան յերևույթների ըմ-
բռնումը յերեխաների համար հեշտացնել նաև մաթե-
մատիկական մշակման միջոցով:

ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱՅԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ա. ԽՈՒՄԻ.

Հաշվում. — Յերեխաների տարածական և ժամա-
նակային պատկերացումները հաշվառումն ու ճշտումը
աթ—ձախ, վերև—ներքև, ափելի—ստկաս, հաստ—բա-
րակ, խորը—ծանծաղ, յերկար—կարճ, վաղուց—քիչ
առաջ, այստեղ—յերեկ, վաղը, շուտ—ուշ և այլն:

Ուղիղ և հակադարձ համեմունք մինչև 10: Ծանո-
թություն թվանշաններին մինչև 10:

Գումարում ու հանում 10-ի սահմանում: Բանավոր
հաշիվ յերկայակներով և հնգյակներով: Գումարման և
հանման նշանները:

Համեմունք և թվարկություն մինչև 20: Ուղիղ և հա-
կադարձ համեմունք գույգներով, հնգյակներով, յետյակ-
ներով և քառյակներով:

Գումարում և հանում 20-ի շրջանում:

Ուղիղ և հակադարձ համեմունք մինչև 100, այնու-
հետև գույգներով և հնգյակներով:

Գրավոր թվարկություն մինչև 100:

Կլոր տասնյակներով գումարում և հանում 100-ի
շրջանում:

Բաղմապատկում և բաժանում 20-ի շրջանում:
Բաղմապատկման և բաժանման նշանները:

Հասկացողություն $\frac{1}{2}$ -ի և $\frac{1}{4}$ -ի մասին:

Գումարում և հանում 100-ի սահմանում (պարզ
դեպքերը):

Հոտմեական թվանշաններ մինչև 12 (ցիֆեր-
բլատ):

ՊԱՓՈՒՄՆԵՐ ՅԵՎ ԳԾԱԳՐՈՒՄՆԵՐ.

Ծանոթություն քառակուսուն, ուղղանկյանը, յեռանկյանը և շրջանին: Կարողանալ տարբերել այդ ձևերն ըստ դժագրի և առարկաների: Թղթից կամ սովաբաթղթից, բարակ տախտակից կտրել քառակուսի, ուղղանկյուն և մյուս ձևերը: Վանդակների միջոցով ծրագրել քառակուսի և ուղղանկյուն, իսկ վերևն կլոր ափեր ունեցող առարկայի միջոցով՝ շրջանը:

Յերկարուքյան չափեր.— Մետր, սանտիմետր և դրանց գործածությունը:

Ուղիղ և թեք դժեր: Թղթի վրա քանոնով ուղիղ դիծ անցկացնել: Կարողանալ շրջապատում ցույց տալ ուղիղ ու թեք դժեր:

Անջաչափով վորոչել փոքր միախորություններ (առարկաների):

Ծանոթության չափեր՝ կիլոգրամ՝ և կես կիլո: Այդ չափերով փոքր ծանոթություններ կշռել, ինչպես և ձեռքն առնելով՝ մոտավորապես վորոչել զանազան առարկաների քաշը:

Պարունակության չափեր.— Լիտր, կես լիտր: Համեմատելով լիտրի հետ՝ վորոճելով վորոչել բաժակի, չժի, դուլի պարունակությունը:

Ժամանակի չափեր.— լրիվ օր, հնդրդյակ, ամիս: Իմանալ անցած և ընթացիկ ամսվա անունը, տարվա յեղանակները: Ժամ, կես ժամ: Ժամացույցով վորոչել ժամանակը՝ մինչև կես ժամվա ճշտությամբ:

Ծանոթություն զանազան հնչյուն դրամներին՝ 1 ուրբուս սահմանում: Ծանոթություն թղթադրամներին (1, 3, 5, 10 ուրբխանոց):

Ծանոթություն մի քանի մարմինների—խորանար-

դին, ձողին, դեղին: Այդ ձևի մարմիններ ցույց տալ շրջապատում:

Կարողանալ հասկանալ և դժագրել վանդակներով արտահայտված ամենապարզ ուղղանկյունաձև դիագրամ (վանդակն ընդունելով իբրև միավոր):

Տարվա ընթացքում հաշվային վարժությունների ժամանակ անհրաժեշտ և գործածել զանազան դիտողական նյութեր—որինակ՝ լուցիկ, լարու հատիկներ, ձողեր, նկարներ, համրիչ, թվարանական արկղ և այլն:

Մետրական չափերը պետք է սովորեցնել միայն իրական մետրական չափերով ու չափումներով:

Ննդիրները պետք է պարունակեն 1-2 հարց, նյութերն առնելով յերեսաների կյանքից, հասարակական ու բնության շրջապատի արժեքավոր փաստերից—խաղերից, դպրոցական կյանքից, հասարակական աշխատանքներից և այլն:

Բ. ԽՈՒՄՅ.

Հաշվում.— Գումարում և հանում 100-ի շրջանում (բոլոր դեպքերը):

Գումարում և հանում յերկանուն անվանական թվերի (որ. ուրբիկ-կոպեկ, մետր-սանտիմետր, ժամ-րոպե):

Թվերի տարբերական համեմատությունը:

Աղյուսակային բաղմապատկում և բաժանում 100-ի շրջանում:

ա) Ուղիղ և հակադարձ համրանք վորոչ թվական խմբերով, վորպես նախապատրաստություն աղյուսակային բաղմապատկման և բաժանման համար:

բ) Բաղմապատկման և բաժանման աղյուսակը:

Յաւերջենէ, վեր արտադրելներէ տեղափոխու-
թ յամբ արտադրչալը չի փոխուում:

Արտադրչաւակային (внеблагочинный) բազմապատ-
կեւմ եւ բաժանում. յերկանիշ թվի բազմապատկումը
միանիշով եւ ընդհակառակն: Յերկանիշ թվի բաժանումը
միանիշի վրա:

Բաժանումը ըստ մասերի եւ պարունակութեան: Թվե-
րի քանորդական համեմատութիւնը:

Բոլոր գործողութիւնները 100-ի չըջանում:

Մասեր՝ $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{10}$.

Բանաւոր եւ գրաւոր թվարկութիւն 1000-ի սահ-
մանում:

Բոլոր գործողութիւնները հարյուր յակներով 1000-ի
սահմանում:

Գումարում եւ հանում մինչեւ 1000՝ համընդուն եւ
գրաւոր:

Յերկանուն անվանական թվերի գումարումն ու հա-
նումը:

Բանաւոր հաշիվ 100-ի սահմանում:

Բազմապատկման եւ բաժանման ամենապարզ դեպ-
քերը 1000-ի չըջանում (գրաւոր):

Կլոր տասնյակների եւ հարյուրավորների բազմա-
պատկումը միանիշ թվով. յերկանիշ եւ յեռանիշ թվերի
բազմապատկումը միանիշով:

Յերկանիշ թվերի, կլոր տասնյակների եւ յեռանիշ
թվերի բաժանումը միանիշի վրա:

Չորս գործողութիւններ 1000-ի չըջանում:

Փակագծերի բացումը եւ լուծումը:

Չափում եւ գծագրում.—Յերկարութեան չափեր-
դիցիմետր, կիլոմետր, դետնի վրա ուղիղ գծեր անցկաց-
նելն ու նրանց չափումը: Չանագան մակերեսների (բա-

կի, բանջարանոցի եւ այլն) չափումն ըստ յերկարու-
թեան եւ լայնութեան: Աչքաչափով վորոշել հեռավորու-
թիւնը 100 մետր տարածութիւնից:

Դասարանի հատակագծի գծագրումը ցանցաւորու-
թիւնի վրա: Մանրութիւն մասշտաբին: Թղթի վրա
գծել վորոշ յերկարութեան եւ ուղիղ գծեր: Ուղղան-
կյուն դիագրամներ (մի վանդակը ընդունելով միտ-
վոր վորոշ քանակութեան համար):

Ժամանակի չափեր—տարի, ամիս, դեկադ, ժամ,
 $\frac{1}{2}$ ժամ, $\frac{1}{4}$ ժամ, րոպե: Վորոշել ժամանակը մինչեւ
1 րոպեյի ճշտութեամբ:

Ժամանակը յերկու ձևով արտահայտելը (որ. քե-
րելիա ժամը 2 կամ որվա հաշիվով ժամը 14):

Քստակուսի. նրա կողմերի եւ անկյունների հաճա-
սարութիւնը:

Կառուցել քառակուսի, ուղղանկյուն բաժանել վո-
րոշ մասերի, թուղթը ծալելով:
Չափել սենյակի եւ դրսի ողի բարեխառնութեանը
ջերմաչափով:

Մանրութեան չափեր՝ դրամ, տոնն, $\frac{1}{2}$ կիլոգրամ
(500 գ.), $\frac{1}{4}$ կիլոգրամ, 100 գրամ: Չափումներ անել
այդ ծանրութեան կշռաքարերով: 2-3 կիլո ծանրու-
թեան առարկաների քաշը վորոշել՝ ձեռքն առնելով այդ
առարկաները:

Ուղղանկյուն. նրա կողմերի եւ անկյունների հա-
կութիւնը: Անկյունաչափի միջոցով գծագրել ուղղան-
կյուն:

Կիլոմետր. ուղիղ գծով չափել մի կիլոմետր:

բոլոր տարածութեան մէջ չափելու ուղիղ գծեր և կազմել
դրանց հատակագիծը, ընդունելով այս կամ այն մասը—
աւարը: Կազմել ուղղանկյունաձև նյութ, բանջարանոցի,
բակի, հրապարակի հատակագիծը վորոշ մասշտաբով:

Կարգաւ ու գծադրել ուղղանկյուն դիւղերամենք,
մի վանդակն ընդունելով իւրեւ արտահայտել մի քանի
միավորների:

1-3 հարցեր պարունակող խնդիրներ լուծել տար-
վա ընթացքում, ոգտվելով այն նյութերից ու յերևույթ
ներից, վորի մասին նշված է Ա. խմբի ծրագրերում:

Գ. ԽՈՒՄԲ.

Հաշվում.— Բանաձևեր հաշիվ 100-ի և 1000-ի
աւհամանում, (1000-ի շրջանում ընտրել հեշտ դեպքերը—
հարցութեաններով ու տասնյակներով գործողութեան-
ները):

Բազմապատկում և բաժանում 1000-ի շրջանում—
յերկանիշ թվի բազմապատկումը յերկանիշով, յեռա-
նիշ թվի բաժանումը յերկանիշի և յեռանիշի վրա:

Բազմապատկման ստուգումը բաժանումով և ընդ-
հակառակն: Թիվը մի քանի անգամ մեծացնելն ու վոր-
բացնելը:

Բանաձևեր և գրաւոր թվարկութեան միջև
1,000,000: Թվերի բաշխումը կարգերի ու դասերի: Կա-
րողանալ թվերը կարգաւ, գրել թելադրանքով, գցել
համրիչի վրա:

Ընդլայնել և սխառմի վերածել մեարական չափերի
վերաբերյալ գիտելիքները—վիւրմետր, մետր, դեցի-
մետր, սանտիմետր, միլիմետր: Մանրութեան չափեր—
սոնն, ցենտներ, կիլոգրամ, գրամ: Հոդային տարածու-
թեանների չափերը—աղբ, հեկտար: Այլ չափերի փոխա-

դարձ մեծութեանը: Չափերի վերածումը և անդա-
դարձումը:

Վարժիկ այդ չափերի գործածութեանը չափումնե-
րի և կշռումների ժամանակ:

Տասնորդական կոտորակներ:—Հասկացողութեան
տասնորդական կոտորակների մասին: Տասնորդական
կոտորակներով կարգաւ ու գրել: Տասնորդական կո-
տորակների ձևափոխութեանները (որ. $0,5=0,50$):
Տասնորդական կոտորակների մեծութեան համեմատու-
մը: Բարդ անվանական թվերի ձևակերպումը տասնոր-
դական կոտորակով (որ. 5 մ 25 սմ= $5,25$ մ) ընդ-
հակառակը:

Հասարակ կոտորակներ—միավորի մասերը՝ $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$,
 $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{100}$:

Մասեր ոտանալը.— Կոտորակների մեծութեան հա-
մեմատումը ըստ համարիչի կամ հայտարարի: Հալո-
սար համարիչ կամ հայտարար ունեցող կոտորակների
գումարումն ու հանումը (հայտարարը 10-ից ավելի
չլինի): Ամրող թվի մի կամ մի քանի մասեր գտնելը
(յերկու գործողութեամբ):

Ձեռնադան թվերի միջև 1000 գումարման ու հան-
ման պարզ յեղանակները:

Բազմանիշ թվերի գումարումն ու հանումը:
Գումարման ստուգումը հանման գործողութեամբ և
ընդհակառակն:

Անհայտով որինակների լուծման վարժութեաններ
(որ. $36+X=54$, $X-4=18$, $65-X=23$):

Մեծ թվերի գումարումը համրիչով:

1000-ի շրջանում թվերի բանաձևեր բազմապատ-
կումը 2-ով, 10-ով, 5-ով:

Բազմանիշ թվերի գրաւոր բազմապատկումը և բաժա-
նումը միլիոնի շրջանում: Բազմանիշ թվի բազմապատ-

համը միանիշով, 10-ով, 100-ով, և այլն՝ կլոր տասնյակներով, յերկանիշ թվով:

Բաղմանիշ թվի բաժանումը միանիշի, 10-ի, 100-ի, 1000-ի և այլն: Կլոր տասնյակներին և յերկանիշ թվի վրա:

Բաղմանյատկման և բաժանման տերմինները:

Բաղմանյատկման ստուգումը բաժանման գործողության և ընդհանրապես:

Անհայտով որինականների լուծման վարժություններ (որ. X. $8=120$, $480:X=40$, $X:9=90$):

Տասնորդական կոտորակների գումարումն ու հանումը:

Տոկոսներ. — Տոկոսն իբրև հարյուրյերորդական մասը: Տոկոս գրելը (%): Տվյալ թվի մեկ կամ մի քանի տոկոս գտնելը (յերկու գործողություններ), որինակ 200 -ի 5% :

100-ով, 50-ով բանավոր բաղմանյատկելու յեղանակները:

Մեջտեղում գերտ ունեցող թվերի բաղմանյատկումը:

Բաղմանիշ թվերի բաժանումը յնուանիշի:

Մնացորդով բաժանում:

Գործողությունների կարգը և փակագծեր:

Մասով գտնել ամբողջը (որ. թվի $\frac{3}{4}$ -ը հավասար է 30 -ի, ինչի՞նչ յե հավասար ամբողջ թիվը):

Տոկոսները կոտորակային մասերով արտահայտել (որ. 75 տոկոս կամ ամբողջի $\frac{3}{4}$ մաս):

ՅԵՐԿՐԱԶՈՓԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ, ԶԱՓՈՒՄՆԵՐ
ԳԾԱԳՐՈՒՄՆԵՐ

Չափել մի ակր և մի հեկտար:

Եկկերի միջոցով կառուցել բառակառույցի և ուղղանկյան:

Կարողանալ ցանցադատ թղթի վրա վորոշ մասը ասար ընդունելով դժագրել ուղղանկյուն փոքր հողամասի հատակագիծը:

Գծագրել ուղղանկյուն դիագրամներ՝ գործադրելով մասշտաբ:

Չափել ուղղանկյան մակերեսը:

Հաշվել ուղղանկյուն հողամասի իրական մեծությունը տվյալ հատակագիծով ու մասշտաբով:

Կարողանալ հասկանալ դիագրամները՝ արտահայտված վորոշ մասշտաբով ու պայմանական նշաններով:

Յնութանկյուն. յնութանկյան տեսակները — ուղղանկյուն, սուրանկյուն, բութանկյուն, հավասարակողմ, անհավասարակողմ, հավասարաբութներ:

Բառահյուսույց սուղացած յնութանկյան կողմերի և անկյունների հատկությունները:

Ուղղանկյուն յնութանկյան դժագրումը:

Ուղղանկյուն յնութանկյան մակերեսի հաշվումը:

Հողամասերի մակերեսի չափումը, վերածելով ուղղանկյան և յնութանկյան հատվածների:

Հատակագիծեր և քարտեզներ կարդալիս կարողանալ սկսովել մասշտաբով:

Քարտեզի վրա մասշտաբի միջոցով կարողանալ գրանել յերկու կետերի հեռավորությունը:

Բնության և յեղունակի փոփոխությունները դիտելով կարողանալ կազմել ամենապարզ գրաֆիկներ (որ. ոչ յարևոյապատկեր, բույսերի աճման վերաբերյալ):

Գրաֆիկ աշխատանքներ կատարելիս յերեխաները պետք և վարժվեն կարելին, անկյունաչափի, փոխադրելի և այլ ուղարողանների գործածություն:

Ց-ըդ խմբում խնդիրները պետք և լինեն 2-3-4 հարցանք և վերաբերեն ինչպես մեկ արդյունաբերության:

տրանսպորտին, հաղորդակցության միջոցներին, այնպես և գյուղատնտեսության զանազան ճյուղերին, կոռուտնություններին, խորհրդային տնտեսություններին, կոլտուրական—կենցաղային և այլ հարցերին, նաև սվայլ վայրի, ռայոնի բնության և աշխարհագրական յերևույթներին:

Դ. ԽՈՒՄԲ.

Հաշվում.— Բանավոր և գրավոր թվարկություն միլիարդի սահմանում՝ կարգեր ու դասեր: Մեծ թվերի կրճատ գրությունը (որ. 175000 կամ 175 հազար, 14,000,000 կամ 14 միլիոն): Թվերի կլորացումը:

Չորս գործողությունները մեծ թվերով: Բաղմապատկան մասնակի դեպքերը—գերոն բաղմապատկիչի միջում և վերջում: Բաժանման մասնակի դեպքերը—գերոն բաժանելիի և բաժանարարի վերջում, քանակություն:

Պարզ և բարդ թվեր: 2-ի, 5-ի, 10-ի, 100-ի, 25-ի, 4-ի, 3-ի, 9-ի վրա բաժանվող թվերի բաժանականությունն չափները:

Թվերի վերածումը պարզ բաղմապատկիչների:

Տասնորդական կոտորակներ: Տասնորդական կոտորակի բաղմապատկումն ամբողջով:

Տասնորդական կոտորակի բաժանումն ամբողջով:

Տասնորդական կոտորակի բաղմապատկումն ու բաժանումը 10-ով, 100-ով:

Տասնորդական կոտորակն արտահայտել համապատասխան քանակի տոկոսներով և ընդհանրական (որ. 0,65—65 տոկ., 35 տոկ.—0,35):

Տասնորդական կոտորակի միջոցով գտնել տվյալ թվի մեկ կամ մի քանի տոկոսը, կատարելով յերկու գործողություն:

Հասարակ կոտորակներ.—կոտորակի համարիչը և հայտարարը: կոտորակի փոփոխելը՝ համարիչի և հայտարարի մեծանալուց:

կոտորակների ձևափոխումը—կրճատումը:

կանոնավոր և անկանոն կոտորակ: Անկանոն կոտորակից ամբողջ թիվ ստանալը:

Մասը թիվն անկանոն կոտորակի վերածելը:

Հավասար և տարբեր հայտարար ունեցող կոտորակների գումարումն ու հանումը:

կոտորակներն ընդհանուր հայտարարի բերելը:

Հասարակ կոտորակների բաղմապատկումը և բաժանումը ամբողջ թվով:

ինչ փոփոխություն և կրում ամբողջ թվերի գումարը, տարբերությունը, արտադրյալը և քանորդը, յերբ փոփոխություն են կրում գործողության թվերը:

Ամբողջ թվի բաղմապատկումը տասնորդական և հասարակ կոտորակներով:

Ամբողջ թվի բաժանումը տասնորդական և հասարակ կոտորակի վրա:

Մասով գտնել ամբողջ թիվը (բաժանելով կոտորակի վրա):

վորեն թվի տոկոսներով գտնել ամբողջը:

Տասնորդական կոտորակի բաղմապատկումը և բաժանումը տասնորդական կոտորակով:

Հասարակ կոտորակի բաղմապատկումը և բաժանումը հասարակ կոտորակով (ամենապարզ դեպքերը):

Հասարակ կոտորակը վերածել տասնորդականի և ընդհանրական:

Գործողության արդյունքի կլորացումը հարյուրերորդական մասերով:

ՅԵՐԿՐԱԶԱՓԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ, ԶԱՓՈՒՄՆԵՐ
ԳԾԱԳՐՈՒՄՆԵՐ

Սորանարդ: Սորանարդի կողմերի առ կողերի հաս-
վասարությունը: Սորանարդի բացումը: Սորանարդի
գծագրումը: Սորանարդի ծավալի չափումը:

Սորանարդ չափեր—խոր. մետր, խոր. ղեցիմետր,
խոր. սանտիմետր:

Ուղղանկյուն պրիզմա: Պրիզմայի կողմերն ու հե-
ղերը: Պրիզմայի բացումը:

Պրիզմայի ամբողջ մակերևույթի չափումը: Պրիզ-
մայի գծագրումը: Ուղղանկյուն պրիզմայի ծավալի
չափումը: Սենյակի և այլ շենքերի ծավալի չափումը:

Շրջանագիծ և շրջան: Շրջանի կենտրոնը, տրամագի-
ծը, շառավիղը: Շրջանագծի բաժանումը 2, 4, 6, 3 հա-
վասար մասերի:

Ծանոթություն տոկոսային փոխադրիչին: Սրա
միջոցով գծագրել շրջանաձև դիագրամաներ:

Ուղղանկյուն հոլամասերի չափում և հասակա-
գծում:

Հասկանալ հատակագծերի պայմանական նշանները:
Տարրական հաշվետարական աշխատանքներ կատա-
րել տարվա ընթացքում:

4-րդ խմբի խնդիրները, վորոնք պետք և կառուց-
վեն 3-4-5 հարցերով, նյութերն առնելու յեն այն բնա-
զավառներից, ինչ վոր նշվեց 3-րդ խմբի համար: Այս-
տեղ հարկավոր և ավելացնել մի քանի նոր նյութեր—
քնական ուժերի շահագործումը, արտադրության մե-
քենացումը, ելեկտրիֆիկացիան, նաև ելեկտրական
եներգիայի զորության չափերը—կիլովատտ, կիլովատտ
ժամ, ձիու ուժ և այլն:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0237370

53. 717

ԳԻՆԸ 20 ԿՈՊ. (1¹/₂ լ.)

ПРОГРАММЫ ШКОЛЫ I°
(Арм. яз., русск. яз. и математика)

Госиздат ССР Армении
Эривань—1932